

PLAC LITEWSKI W LUBLINIE

– OPIS DO SCHEMATU FUNKCJONALNO-PROGRAMOWEGO

Wstęp

Plac Litewski jest jednym ze szczególnych miejsc w krajobrazie Lublina. Posiada unikalną formę i treść. Właściwe odczytanie istoty tego miejsca musi być podstawą dla charakteru i zakresu działań, które mają być podjęte w jego przestrzeni.

Forma Placu Litewskiego nie wywodzi się z formy związanej z pojęciem „placu”, jako dużej wolnej przestrzeni w mieście powstałej najczęściej przy zbiegu ulic, zwykle otoczonej budynkami (agora, forum, rynek), ale od pojęcia „placu” jako miejsca (łac. *platea* – ulica, niem. *platz*, ang. *place*, franc. *place*), a zatem wydzielonej granicami części przestrzeni: działki. Nie jest zatem zasadne, aby z toponimu Plac Litewski (Miejsce Litwinów?) wywodzić funkcje i formę tego miejsca, tak w odniesieniu do przeszłości, jak i do jego przyszłości.

Plac Litewski to swoisty palimpsest, w którym nawarstwione na sobie układy kompozycyjne i formy materialne wcześniejszych etapów jego kształtowania utrzymały się w postaci fragmentarycznie zachowanych relikwów: bądź to w postaci niektórych zachowanych drzew, bądź też w postaci elementów kompozycji, formy czy relacji przestrzennych. To m.in.: ogrodowe założenie przed tzw. pałacem poradziwiłłowskim, oś kompozycyjna pałac – pomnik Unii Lubelskiej, pomniki, pochodzące z różnych okresów historycznych, od XVI do XIX wieku zabytkowe budynki stanowiące oprawę Placu.

Na podstawie analizy historii i współczesnej formy Placu zaproponowano przyjęcie jako właściwej drogi postępowania z Placem Litewskim KONTYNUACJĘ. W jej ramach niezbędnym jest zachowanie i eksponowanie tych elementów i cech Placu, które są podstawowymi materialnymi nośnikami jego wartości, składającymi się na tożsamość tego miejsca.

Krótką historia Placu Litewskiego

Plac Litewski powstał na obszarze położonym na zachód od Krakowskiego Przedmieścia, w miejscu rozwidlenia traktu krakowskiego i drogi w kierunku północno-zachodnim, prowadzącej do Wielkopolski, a później także do Warszawy.

Wg tradycji było to miejsce obozowania Litwinów w trakcie sejmu w 1569 roku, na którym podpisano unię polsko-litewską, zwaną do dziś Unią Lubelską.

Pierwszy pomnik Unii powstał zapewne bezpośrednio po jej zawarciu, z fundacji króla Zygmunta Augusta.

Stopniowo wokół placu powstawała nowa zabudowa. W k. XVI wieku powstał dwór Firlejów, na miejscu którego później zbudowano zachowany do dziś pałac Lubomirskich, zwany także poradziwiłłowskim, dziś mieszczący Wydział Politologii UMCS. W 1620 roku rozpoczęto budowę umocnień miasta w tym obszarze – wałów oraz bramy. Przed wałami zlokalizowano wówczas zespół zabudowań kościoła i klasztoru oo. bonifratrów, których powołaniem było m.in. niesienie pomocy rannym podczas bitew (stąd lokalizacji przy wałach miasta). Początkowo były to budynki drewniane, w I połowie XVIII wieku zastąpione murowanymi. W południowej pierzei placu, przy trakcie krakowskim, istniały domy, które w latach 20-tych XVIII wieku rozebrano pod budowę zachowanego do dziś kościoła i klasztoru oo. kapucynów, wzniesionego w latach 1726-1736 z fundacji ks. Pawła Karola Sanguszki, który niedługo później znalazł w tej świątyni miejsce wiecznego spoczynku.

W latach 1819-1826 zrealizowano szeroko zakrojoną przebudowę Placu Litewskiego. Wyburzono zabudowania kościoła i klasztoru oo. bonifratrów, wytyczono na miejscu zabudowań bonifraterskich plac musztry, na miejscu starego pomnika Unii wystawiono nowy, zachowany do dziś, w formie żelaznego, monumentalnego obelisku, wybudowano nowe gmachy: neogotyckie budynki Komisji Obwodowej, komory celnej i wagi (w zachodniej pierzei placu) oraz przebudowano wcześniejszy pałac Lubomirskich, w którym siedzibę znalazła Komisja Województwa Lubelskiego. Przed pałacem tym, po północnej stronie pomnika Unii, urządzono obszerny ogród. Pałac zachowaną do dziś formę uzyskał podczas przebudowy po pożarze w 1829 roku.

W 1831 roku, podczas powstania listopadowego, Plac Litewski był widownią dramatycznego wydarzenia. 11 marca 1831 roku, po wkroczeniu do Lublina, Rosjanie rozstrzelali pod pomnikiem Unii Lubelskiej czterech schwytych na ulicach miasta młodych ludzi.

W kolejnych dziesięcioleciach dopełniono Plac monumentalnymi gmachami: hotelu Europejskiego,

rządu gubernialnego (obecnie użytkowany przez UMCS) oraz soboru gubernialnego, który jako dokument panowania zaborców, rozebrano w 1924 roku. W latach 1912-1914 powstał budynek banku państwowego Rosji (dziś zajmowany przez Kredyt Bank), a w latach 1923-1924 rozbudowano do dzisiejszej formy gmach poczty.

W roku 1962 podjęto udaną próbę rewaloryzacji poprzez częściową rekompozycję i zintegrowanie przestrzeni Placu. Wykreowano wówczas postać Placu Litewskiego, którą można by przyjąć dzisiaj, jako postać kanoniczną, a zatem jeden z istotnych, obok kultury miejsca i tradycji miejsca, składników tożsamości miejsca. Nie istnieje obecnie możliwość pełnej rekonstrukcji którejkolwiek z wcześniejszych faz przestrzennego kształtowania miejsca nazwanego Placem Litewskim, za wyjątkiem fazy odpowiadającej okresowi od 1962 r. Jedynie w przypadku formy Placu odpowiadającej fazie wskazanej wyżej (po 1962 r.) zachowały się, w znaczącym stopniu, tak dokumentacja projektowa, jak i jej materialna - chociaż zdegradowana - postać, uwzględniająca relikty faz wcześniejszych.

Główne założenia funkcjonalno-programowe

Celem obecnie podjętych działań jest przebudowa Placu Litewskiego według projektu stworzonego po szerokim dialogu społecznym, przez projektantów wyłonionych w procedurze przetargowej prowadzonej w formie dialogu konkurencyjnego. Prace koordynuje Zespół Zadaniowy powołany przez Prezydenta Miasta, który w ramach swoich prac zebrał wewnątrz urzędu dostępne informacje dotyczące uwarunkowań funkcjonowania Placu Litewskiego i aktualnych problemów związanych z jego użytkowaniem.

Na tej podstawie opracowany został wstępny schemat funkcjonalno-programowy dla Placu Litewskiego. Jest on wynikiem nowego spojrzenia na to zagadnienie z uwzględnieniem również wniosków wynikających z przeprowadzonego konkursu i wcześniej opracowanych materiałów dotyczących istniejących uwarunkowań. Są to zarówno uwarunkowania historyczne, ale są to też ważne uwarunkowania związane z funkcjami, jakie aktualnie Plac pełni dla Mieszkańców Lublina. Opracowany program prezentuje wstępnie główne założenia do dalszych rozwiązań projektowych i będzie bazą do dalszych dyskusji w trakcie dialogu społecznego jak również dialogu prowadzonego w ramach procedury przetargowej.

Ponieważ przestrzeń, którą się zajmujemy jest niezwykle ważna dla tożsamości Lublina – jest sercem Miasta i jego salonem – ważne jest aby proponowane rozwiązania akceptowane i współtworzone były przez Mieszkańców Miasta.

W podejmowanych zamierzeniach wobec Placu Litewskiego nie ma rewolucji. Jest kontynuacja nawiązująca do rozwiązań i jego funkcji dawniej i dziś. Myśląc o placu – myślimy o jednej z najważniejszych przestrzeni publicznych w mieście. Musimy uwzględnić różnorodne uwarunkowania: historyczne, przyrodnicze, komunikacyjne, infrastruktury technicznej oraz wynikające z istniejącego wokół placu zagospodarowania, w tym funkcji budynków. Uwarunkowaniem, któremu podporządkowane są wszelkie działania w tym miejscu jest położenie Placu w strefie ochrony konserwatorskiej i tożsamość Placu, określona takimi ważnymi znakami w przestrzeni, jak przede wszystkim pomnik Unii Lubelskiej, pałace w północnej pierzei Placu, a także np. niektóre, ulubione przez Mieszkańców Lublina drzewa.

Analizując funkcję przestrzeni Placu wyodrębniono wstępnie dwie główne strefy funkcjonalne, są to: w północnej jego części przestrzeń publiczna rekreacyjna, powiązana z funkcjonowaniem obu pałaców użytkowanych obecnie przez UMCS i w części południowej reprezentacyjna przestrzeń publiczna, do której włączono również Krakowskie Przedmieście.

W zakresie komunikacji rozważane jest stworzenie ciągu pieszego na odcinku Krakowskiego Przedmieścia do ul. 3-go Maja, ograniczenie komunikacji kołowej w północnej części placu, wzdłuż budynków UMCS, obsługę placu komunikacją publiczną ulicą 3-go Maja.

Ważnym elementem zamierzonych działań jest infrastruktura znajdująca się pod placem. Istnieje konieczność uporządkowania sieci infrastruktury, rozważana jest lokalizację części sieci w kanale zbiorczym.

Po szczegółowej analizie planowane jest uporządkowanie istniejącej zieleni i opracowanie programu jej bieżącej pielęgnacji.

Rozważenia wymaga lokalizacja na terenie placu toalet, placu zabaw i miejsc rekreacji czynnej. Analizy wymaga forma i miejsce lokalizacji elementu wodnego na Placu.

Zakłada się wysoki standard rozwiązań materiałowych.